

Spis treści

Wstęp 5

Późna starożytność

- Starożytne przesłanki Europy 11
- Świat antyczny w dobie największego rozkwitu i upadku 13
  - Obszar antycznej cywilizacji 13
  - Cesarstwo a barbarzyńcy 14
  - Struktura rzymskiego świata: miasta 16
  - Struktura rzymskiego świata: administracja imperialna 18
  - Religijne podstawy władzy cesarzy. Prawo 21
  - Gospodarka: rolnictwo i rzemiosło 22
  - Gospodarka: komunikacja, obrót pieniężny 25
  - Romanizacja 29
  - Losy kultury antycznej: antyczny sposób myślenia 31
- Proces upowszechniania się chrześcijaństwa 33
  - Kościół i jego struktury 33
  - Papiestwo i kler 35
  - Kult świętych i Matki Bożej. Rozwój doktryny Kościoła 40
  - Kościół a państwo 45

Średniowiecze

- Problemy epoki. Średniowiecze w tradycji europejskiej 49
- Wczesne średniowiecze 53
  - Po upadku Cesarstwa Zachodniego: upadek gospodarki i nowe szlaki wymiany kontynentalnej 53
  - Struktury władzy na gruzach Cesarstwa Zachodniego. Cesarstwo Wschodnie 56
  - Iberia wizygocka 59
  - Półwysep Iberyjski: pierwsza faza spotkania z islamem 62
  - Wyspy Brytyjskie: cywilizacja na krańcach Europy 67

- Państwo Franków: ekspansja i rozpad 72
 Ludy Skandynawii i ich ekspansja europejska 86
 Plemiona i państwa słowiańskie. Awarowie i Węgrzy 90
 Kultura wczesnego średniowiecza 97
- Pełne średniowiecze. Wieki XI—XIII 103
 Ożywienie gospodarcze i rozwój systemów lennych 103
 Cesarstwo i papieństwo 113
 Anglia i Francja: pierwsze konflikty 120
 Druga faza spotkania z islamem: rekonkwista i krucjaty 125
 Pierwszy rozpad Rzeszy 132
 Europa Środkowa: pogranicze niemiecko-słowiańskie 137
 Polska: wejście do dziejów Europy 142
 Bizancjum i Ruś Kijowska: odrębności europejskiego Wschodu 150
 Europa Wschodnia wobec muzułmanów i Mongołów 158
 Kultura pełnego średniowiecza 161
- Schyłek średniowiecza. Wieki XIV—XV 176
 Kryzys feudalizmu średniowiecznego 176
 Kryzys polityczny na Zachodzie: wojna stuletnia i jej następstwa 180
 Królestwa chrześcijańskiej Iberii 187
 Polska zjednoczona i w unii z Litwą 193
 Europa Środkowa: rywalizacja dynastyczna Luksemburgów, Jagiello-
 nów i Habsburgów 199
 Skandynawia w okresie unii kalmarskiej 207
 Państwo moskiewskie; Mongołowie a Ruś; Nowogród Wielki 210
 Imperium Osmanów: dziedzictwo Bizancjum i zagrożenie dla Europy 217
 Bałkany pod panowaniem Osmanów 222
 Początki renesansu we Włoszech i jego pierwsze echa za Alpami 224

Czasy nowożytne. Wieki XVI—XVIII

- Problemy epoki 233
 Ludność i gospodarka Europy w fazie wzrostu i recesji 238
 Modernizacja państwa. Dwór monarszy 253
 Modernizacja wojny i wojskowości 269
 Wiek ekspansji i odrodzenia 277
 Wczesna ekspansja oceaniczna: światy nowe i stare 277
 Kultura odrodzenia w Europie 286
 Geneza reformacji i jej tło ideowe 296
 Państwo, społeczeństwo i Kościół: modele protestanckie i katolickie 302
 Hiszpania i Portugalia: między Europą a imperium światowym 308
 Anglia, Francja i Niderlandy w okresie wojen włoskich 313
 Elżbieta, hugenoci i gezowie 319
 Rzesza i posiadłości Habsburgów austriackich 326

- Skandynawia po rozpadzie unii kalmarskiej: rywalizacja szwedzko-duńska 333
- Polska, Litwa — Rzeczpospolita 340
- Węgry i Bałkany: rywalizacja imperiów i próby wyzwolenia spod władzy Osmanów 349
- Moskwa: terror i ekspansja 351
- Wiek depresji i baroku 354
- Wiek XVII: sporny problem kryzysu 354
- Ekspansja oceaniczna: budowa systemu światowego 357
- Kryzys polityczny: wojna trzydziestoletnia 366
- Kultura epoki baroku 370
- Półwysep Iberyjski: wiek złoty i katastrofa 382
- Niemcy i posiadłości habsburskie: początki trwałego podziału Rzeszy 387
- Kraje dziedziczne Habsburgów — Węgry 394
- Francja, Anglia, Niderlandy: kształtowanie się europejskiego centrum 396
- Skandynawia: w cieniu mocarstwowej Szwecji 405
- Polska-Litwa: największa republika Europy 411
- Rosja: czasy „smuty” i pierwszych Romanowów 418
- Wiek oświecenia 422
- Gospodarka: dysproporcje u progu przewrotu przemysłowego 422
- Polityka europejska: bankructwa, wojny, rewolucje 427
- Kolonialne aspekty konfliktów europejskich 439
- Kultura oświecenia 445
- Kraje iberyjskie: próba rozwiązania despotycznego 457
- Rzesza: rywalizacja Austrii i Prus 463
- Skandynawia: zmagania „despotyzmu” i „wolności” 469
- Rosja: wejście do polityki europejskiej i osobliwości oświeconego absolutyzmu 474
- Rzeczpospolita: utrata suwerenności i pierwsze próby jej odzyskania 479
- Rewolucja francuska. Napoleon: pierwsza próba podboju Europy 492

Czasy najnowsze: 1815—1945

- Problemy epoki 507
- Europa nowoczesna: przewrót przemysłowy i ewolucja kapitalizmu 509
- Przewrót przemysłowy: Wielka Brytania i dysproporcje rozwoju kontynentu w XIX w. 509
- Okres międzywojenny: konsekwencje wojny i wielki kryzys 518
- Tendencje ogólne i kontrasty regionalne: ewolucja rolnictwa 523
- Tendencje ogólne i kontrasty regionalne: wzrost demograficzny i ewolucja gospodarki 525
- Europa nowoczesna: długie trwanie systemów władzy 529
- Między absolutyzmem a demokracją parlamentarną: systemy władzy w XIX i XX w. 529

- Państwo między wojnami: kryzys demokracji parlamentarnej 541
- Ewolucja stosunków międzynarodowych 548
- System Świętego Przymierza i jego przeciwnicy 548
- Wiosna Ludów i nowe konflikty międzynarodowe połowy XIX w. 560
- Sfery panowania europejskiego 569
- Wielka Wojna 1914—1918: geneza 573
- Ostatnia wojna europejska czy pierwsza światowa? 586
- Europa między wojnami: kształtowanie nowego systemu międzynarodowego 591
- Europa między wojnami: zagrożenia pokoju 599
- Jedność i różnorodność kultury europejskiej: od Byrona i Balzaka po Kafkę i Einsteina 614
- Narody i państwa od Wiednia do Monachium i Jałty—Poczdamu 640
- Niemcy: od walki o hegemonię w dawnej Rzeszy do walki o panowanie nad światem 640
- Zjednoczone Królestwo: stabilizacja systemu parlamentarnego i utrata pozycji światowej 650
- Francja: królestwo, cesarstwo i dwie republiki 656
- Włochy: zjednoczenie i sny o potędze 662
- Hiszpania: rewolucja i stagnacja 669
- Na peryferiach: Portugalia w XIX—XX w. 677
- Skandynawia: wzrost na uboczu konfliktów europejskich 681
- Polska: naród bez państwa i dwadzieścia lat niepodległości 685
- Austria, Austro-Węgry i ich dziedzictwo 696
- Bałkany w strefie rywalizacji mocarstw 703
- Bałkany międzywojenne: niepowodzenia budowy systemu politycznego 713
- Rosja i ZSRR: kontrasty struktur władzy i trwałość dążeń mocarstwowych 721
- Druga wojna światowa: koniec hegemonii Europy 738

Europa po drugiej wojnie światowej

- Zwycięzcy i zwyciężeni 751
- Podział Europy i „zimna wojna” 754
- Od Genewy do Helsinek 771
- Ku Europie bez podziału 783
- Indeks nazwisk 795
- Indeks nazw geograficznych 820
- Spis map 841
- Spis tabel 842
- Spis ilustracji 843